HebrewBooks.org © Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

עשרה היו לחמץ לחלה. ד' חלות היו חמץ ובמלה ג' מיני וכל אחד היה של י' חלות ממלא במלה שלשים חלות של י' עשרונות נמצאו שלש עשרונות לכל מין ומין וג' חלות לעשרון שמכל עשרון היה עושה שלשה חלות של מלה השלשים חלות גלה לה היו אלה י' עשרון. ומה שאינו עד כאן אלה במלה מדברית אבל במדה ירושלמית שהיו ה' אמין שהן שלשים קנין לפלה שאה קנין ע"ו קנין לחמץ ועו"ו למלה: **קב ומחצה.** היה מוחן לחלה דמעו"ו קנין היה עושה י' חלות: **ושתי חלות לקב.** דמקב אחד היה עושה שתי חלות שהרי מעו"ו קנין היה עושה שלשים חלות של מלה: **גמ' מנהני מילי.** דאיפה שלש אמין: **תוכן אחד.** מדה אחת הן: **נשאם (אם) מעשר החומר הכבת.** (ב) והכבת (ב) היא הוא נטילת מעשר על החומר דחומר הוא ל' אמין ואמר קרא דאיפה וזבת תוכן אחד (ג) הוא: **ומאי טעמא יצאם מכם לילף מאיפה גופה וכתיב באיפה עשיריה דחומר.** שהוא שלשים אמין (איפה): **אלא.** משום הכי לא ילף מיניה דלא ידענא כמה הוא חומר: **הכא נמי.** מעשר החומר הכבת דבעי למילף מינה לא ידענא כמה הוא חומר: **אלא מהכא מעשר הכבת מן הכור.** וכור ידענן ודאי שהוא שלשים (ד) אמין דאם שהוא לשון חומר (י) ממלא שהכבת שהוא מעשר הוא שלשה אמין וכתיב באיפה והכבת תוכן אחד שמע מינה דאיפה שלשה אמין. וכי מתפרש קרא מעשר הכבת מן הכור שמעשר של כור הוא בת עשרה הבתים חומר דבחומר איכא שלשים אמין שהן י' בתים ממלא דחומר נמי הוי שלשים אמין כמו כור כי עשרה הבתים חומר דאיפה דקרא לא לחומבגא אתי אלא שכבל הדיבור כמעבג הנגילים: **והמשתכר.** בלוכל נפש: **מאי טעמא.** אין מוסיפין על המדות יותר משמות: **אילימא משום אפקועי תרעא.** דכיון שמגדלין מוסיפין הדמים ותייסינן דלמא אתי לאוסופי הדמים יותר מדאי: **אי הכי.** כי לא מוסיפין אלא שמות אינא נמי למיתם להכי: **אלא משום.** הכי אין מוסיפין יותר משמות: **כי היכי דלא ליהוי בטול מקח.** דקי"ל (כ"מ דף מט:) אונאה (ה) שמות קנה ומחזיר אונאה יתר משמות בטל מקח הכא נמי התגר שמכר את התבואה אם לא ידע להוסיפו על המדות ומכר לו כדי המדה הראשונה וזה קיבל במדה גדולה הרי נתאנה שמות ואף על פי כן קנה הלוקח ונותן לו דמי אונאה ואין המוכר יכול לחזור בו (ד) כדי שיהא לו ללוקח מה ליטול: **כל דבר שבמדה אפי' רו.** משום דקפיד עליה והרי נתאנה במדה: (ו) **אלא משום תגרא.** החמר שלוקח התבואה מבעל הבית ומוליכה בשווקים ערוכה להשתכר בה השמות ואילו היה מודד במדה שנתוספו ביותר הוי הפסד מטי (ה) דיתגא למוכר שהיה מפסיד אומו יותר משמות (ז) (אבל) ומשום דלא ליתייה דיתגא תקנו שלא יוסיפו יותר משמות: ומהכר בתמיה (ו) **דיתגא הוא דלא ליתייה רווחא לא בעי זבן וזבין תגרא איקרי.** אם כן שאין התגר מרויח כלום מה תקנה עשו לו: **קרא אשכח ודרש.** דגזירת הכתוב היא: **עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל.** הרי שמש שקלים אומן שמש שקלים יהיה לכם המנה ושלש אלרבעה זחיש הרי ג) ר"מ זחי דינרים הוו בהאי מנה וקי"ל (ם) המנה לחורייתא אינה אלא כ"ה שלשים שהן ק' זוזים: **מנה של קדש כפול היה.** דהיינו ר' (ע) דינרין: **ומאי מינה מוסיפין על המדות.** דהיינו מ' לר' של קדש דכתוביה לק' של חול ר': **ומאי מינה שמוס מלבר.** שלחמש מוסיפין הששי דאי הוי שמות מלגאו לא היה צריך להוסיף אלרבעים על מאתים: **מאני' נמי דיקא.** דשמוחת מלבר דקתני חמש אמין ירושלמיות שהן ו' מדבריות אמנם שלש אמין ירושלמיות שהן ו' מדבריות נמצאת צריך להוסיף עליהן הששים והיינו שמוחת מלבר: שקל האמור בתורה הוא שלש: מינה לאותו [מלבן] ו' הוסיפו על הה' (ו) עשו ה' ירושלמיות שהן ו' מדבריות נמצאת צריך להוסיף עליהן הששים והיינו שמוחת מלבר: שקל האמור בתורה הוא שלש:

רש"י כת"י

ורבוכה. חלוט ברוחתין קרי רבוכה בת"כ (ד): **נמצא ג' עשרונים ושליש לכל מין.** שבמלה: **וג' חלות לעשרון.** דהוי עשר חלות לשלשה עשרונים ושליש: **וכמדה ירושלמית.** שלא היו בה עשרונות אלא קנין: **היו.** חמשה אמין שלשים קנין שאה קנין לפלה: **גמ' לשאם.** ליטול: **מעשר חומר הכבת.** דהכבת מעשר החומר והחומר שלשים אמין נמצא הבת שהוא עשירית החומר מחזיק שלשה אמין: **איפה נמי כו'.** ואמאי מקשית איפה לבת: **אלא.** מההוא קרא מאי טעמא לא גמרת לה לאיפה משום דחומר גופיה לא ידענא כמה הוי: **הכא נמי.** בת לא מילוף מיניה דהא חומר לא ידענא כמה הוא: **וחק השמן.** של מעשר: **הכבת השמן.** דלא הוי מעשר הכבת היה מן הכור העשור כיצד עשרת הבתים יהיה לכם החומר וחו יתכן ליטול ממנו בת אחת לפי שהחומר הוא עשרה בתים ובמחזיקן כמיני הני קלאי. ג) ובקצת ספרים כתוב כך וחק השמן של קרבן הבת ובמחזיקן כמיני הני קלאי: **מעשר הבת מן הכור.** דכור הוי עשרת בתים וכור פשיטא לה לבני בבל דהוי שלשים אמין מודדין בגופיה בבאה ובכור: **אין מוסיפין על המדות.** מדות ומטבע בולהו נפקי מקרא דלקמן אבל השמח הוי ס"ל דשמוחלל שבבת קאמר דאיכא פרכי מאי טעמא: **מאי טעמא.** אמרות קאי ועל ראשון לאשון: **אילימא משום אפקועי תרעא.** שבמגדיל המדות יותר מתמיל השער להתייקר מפני יתרות המדות ומתון שיתמיל להתיקר מעטן הולך ומתיקר הרבה דמי שאינו יודע תוספי המדות שבור דרעב בא לעולם ומתיקר יותר ויותר: **אלא משום לוגאה.** דלא הוי ביטול מקח שנתחדש עד שלא ידעו החמרים שנתוספו המדה מוכרים בדמים הראשונים וכשידעו שנתאנה אם יוסיפו יותר על שמות נמצא שנתאנה יותר משמות ובטל מקח וכי מוסיפים שמות ומו לא יבא המקח קייס ויחזיר לוקח למוכר דמי לוגאתו והכי אמרי' בב"מ [נ:] יותר משמות בטל מקח שמות קנה ומחזיר לוגאה: **כל דבר שבמדה כו'.** דכיון דקפיד על מחוי: **אלא משום תגרא דלא נמצייה ויתגא.** מפני החמרים שקונה בבבפרים ומוכר בעיר אלא יפקיד לפי שבני הכפרים מוכרים לו במדה הראשונה מדה בחמש שלשים והוא מוכר בעיר בשש שלשים הראשונים דאמרי' אלא יתאבר יותר משמות ומחדש שאין החמר מכיר המוספת אל מדה מוכר בחדת הגדולה ואם נוסיף יותר על שמות מפסיד מן הדמים שהוא נתן בה: **ויתגא.** הפסד: וקא פריך **ויתגא הוא.** דבעי דלא למטייה אבל ריוח נמי [לא] בעי דנמטייה דבי מוסיפין שמות לא מפסיד ולא מתאבר: **וכן וזכין תגרא לקרי.** בחמי'. וכי לכן ושאל ונותן כדי שיקרא תגר ולא יראה כלום: **עשרים שקלים חמשה ועשרים וחמשה שקל המנה יהיה לכם מנה מאתן ואלרבעין הוו.** הבא [ס"] שלשים חמיש בקרא והשלא אלרבע ואחש ומאתן ואלרבעים הוי: והאי קרא נמי מנה של [קודש] קפל ביחזקאל: **כפול היה.** דהוי ליה מאתן והנך אלרבעים דבעי על מאתים שוספת הוא דהוסיפו שמות דאלרבעים הוי שמות של מאתים: **ושמוח מלבר.** שעל ה' פעמים אלרבעים הביאו מבמנו אלרבעים פעם שמיח ולא אלמרינן שמאתים לשש שלקים דהוי לכל חלק ואחלק שלש ושלשים ואחש ושלשים ואחש ומאתן חלקים נוסיף את השמות על המנה דהוי ליה שמות מלגאו. ומהכהוא קרא נפקא מדות ומטבע דמנה הוי משקל ושלש הוי מטבע:

עשרה לחמץ שעורון לחלה ועשרה למצה [א] **ובמצה** [ב] שלש מינין חלות רקיקין ורבוכה נמצאו שלשה עשרונים ושליש לכל מין ומין ושלש חלות לעשרון ובמדה ירושלמית היו שלשים קב חמשה עשר לחמץ וחמשה עשר למצה חמשה עשר לחמץ קב ומחצה לחלה חמשה עשר למצה ובמצה שלש מינין חלות ורקיקין ורבוכה נמצאו חמשת קבין לכל מין ומין ושתי חלות לקב: **גמ' התודה היתה באה חמש סאין ירושלמיות מנא הני מילי אמר רב חסדא דאמר קרא** [1] **האיפה והבת תוכן אחד יהיה** [ג] **(לכם) מה בת שלש סאין אף איפה שלש סאין ובת גופא מנלן אילימא מדכתיב** [1] **לשאת (את) מעשר החומר הבת איפה נמי הכתיב** [1] **ועשירית החומר האיפה אלא חומר לא ידענא כמה הכא נמי לא ידענא כמה אלא מהכא** [2] **וחק השמן הבת השמן** [ד] **ומעשר הבת מן הכור עשרת הבתים חומר כי עשרת הבתים חומר** [ה] **אמר שמואל** [2] **אין מוסיפין על המדות יותר משתות ולא על המטבע יותר משתות** [3] **והמשתכר לא ישתכר יותר משתות מאי טעמא אילימא משום אפקועי תרעא אי הכי שתות נמי לא אלא משום אונאה כי היכי דלא ליהוי ביטול מקח והא** [ו] **אמר** [ז] **רבא** [ד] **כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר אלא משום תגרא כי היכי דלא** [א] **למטייה** [ג] (ח) [ט] **דיאנה דיאנה הוא דלא לימטייה רוחא לא בעי** [ו] **זבן וזבין תגרא איקרי אלא אמר רב חסדא שמואל קרא אשכח ודרש** [3] **השקל עשרים גרה עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל המנה יהיה לכם** [ז] **מנה מאתן וארבעין הוו אלא שמע מינה תלת שמע מינה מנה של קודש כפול היה ושמע מינה מוסיפין על המדות ואין מוסיפין יותר משתות ושמע מינה** [ח] **השתותא מלבר אמר רבינא מתני' נמי דיקא דקתני תודה היתה באה חמש סאין ירושלמיות שהן שש מדבריות שמע מינה:**

מתני'

עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל. הרי שמש שקלים אומן שמש שקלים יהיה לכם המנה ושלש אלרבעה זחיש הרי ג) ר"מ זחי דינרים הוו בהאי מנה וקי"ל (ם) המנה לחורייתא אינה אלא כ"ה שלשים שהן ק' זוזים: **מנה של קדש כפול היה.** דהיינו ר' (ע) דינרין: **ומאי מינה מוסיפין על המדות.** דהיינו מ' לר' של קדש דכתוביה לק' של חול ר': **ומאי מינה שמוס מלבר.** שלחמש מוסיפין הששי דאי הוי שמות מלגאו לא היה צריך להוסיף אלרבעים על מאתים: **מאני' נמי דיקא.** דשמוחת מלבר דקתני חמש אמין ירושלמיות שהן ו' מדבריות אמנם שלש אמין ירושלמיות שהן ו' מדבריות נמצאת צריך להוסיף עליהן הששים והיינו שמוחת מלבר: שקל האמור בתורה הוא שלש:

והשקל עשרים גרה. תימה דעשרים ואלרבעה הוו דגרה היינו מעה כדכתיב (ויקרא כז) עשרים גרה ומתרגמינן עשרין מעין וקיימא לן סלע ד' דינרין ושש מעה כסף דינר הרי כ"ד ותירץ ר"ש דפעמים הוסיפו אחד בימי יחזקאל שהוסיפו על מנה כל קודש לבדו שהיה של ג' סלעים ועשאוהו של ששים ושוב בימי חכמים הוסיפו על הסלע שהיה של עשרים גרה ועשאוהו של כ"ד ומ"מ נמצא שהמנה של קודש ושל חול וששים שקלים דקא תשיב קרא במנה של קודש בשקלים הראשונים איירי ואתא קרא למימר שהוסיפו על המנה שנכנסו בו מאתן שקלים הראשונים כו' ה' וה"פ דקרא והשקל שהיה מתחילה עשרים גרה מאתן שקלים כ' וכ"ה וט"ו המנה של קודש יהיה לכם ומה שאחלק הכתוב עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל ולא כתב ששים שקלים המנה יהיה לכם אומר רבינו תם לפי שהיו להם שלשה משקלות אחת של שלש מנה של קודש אחר שנתוסף ואחת של מנה של חול ואחת של רביע מנה של קודש ושלשתן מחזיקות מנה של קודש וכן מוכיח התרגום דמתרגמינן סילעא עשרין מעין תלתא מנייא עשרין סלעין מני כספא עשרין וחמש סלעין רבעות מנייא חמש עשרה סילעין כולהון שיתין מנייא ר') דהכא יהי לכון ולפי' בתרא אין מתיישב כל כך דתלתות מנייא ורבעות מנייא מיירי במנה של קודש אחר שינתוסף ואילו מנה כספא עשרין וחמש סלעים דאיירי במנה של חול נאו בשל חול אחר שינתוסף אלא במנה הראשון של חול ומיהו בקונטרס פירש כן בפירוש יחזקאל:

והקריב

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פ"ט מהלכות מעשה קרבנות הל' יח:
ג ב מיי' פ"ח מהלכות גניבה הל' יח סמג (לאוין קנט) ועסין עב טוש"ע מ"מ סימן רלא סעיף טו:
ד ג מיי' פי"ד מהלכי מכירה הלכה ח סמג (לאוין קנ טוש"ע מ"מ סימן רכז סעיף כ:
ה ד מיי' פט"ו מהלכי מכירה הל' ח טוש"ע מ"מ סימן רלב סעיף ח:
ו ה מיי' פי"ב מהלכי מכירה הל' ג טוש"ע שם סימן רכז סעיף כ:

רבינו גרשום

רבוכה חלוט (בשמן) [ברוחתין]. ובמדה ירושלמיות (הן) [היו] ה' סאין (ה') [ל'] קבין דסאה ו' קבין וב' חלות לקב ש"מ (דד') [דעשר] חלות הן מכל מין ומין: המלואים שהיו בימי משה היו באות מצה וכו' ונמצאו אותן ב' ידות [ממצה] (במצה) של תודה שהן כ' קבין ירושל' שהן ו' עשרונות ושליש ועדיין היינו ב' שלישין: מנהני מילי. דהאיפה שלש סאין: לשאת את מעשר החומר הבת. חומר היינו כור ל' סאין והבת עשירית החומר היינו ג' סאין: מ"ט ילפת מבת יליף מאיפה גופה אלא משום הכי לא ילפינן מיניה דלא ידענא כמה הוי חומר הכא נמי האי קרא [דבת] לא ידענן כמה הוי חומר: אלא מהכא וחק השמן הבת השמן מעשר הבת מן הכור. וכור ידענן ודאי דהיינו ל' סאין. וכתיב האיפה והבת תוכן אחת כלומר מדה אחת יהיה. ש"מ דאיפה ג' סאין: והמשתכר. בחיי נפש: לא ישתכר יותר משתות: מ"ט. אין מוסיפין: אילימא משום אפקועי תרעא. כיון דמגדילין המדות מוסיפין הדמים וחיישינן שמא (לא) יוקירו השער יותר מדאי: אי הכי. כי לא יוסיפו אלא שתות איכא נמי למיחש להכי: אלא. משום הכי שתות ולא יותר כי היכי דלא להוי ביטול מקח דקי"ל אונאה פחות משתות אונאה יותר משתות בטל מקח הכא נמי התגר שמכר לו התבואה אם לא ידע דהוסיפו על המדות ומכר לו בדמי המדה הראשונה וזה קבל במדה גדולה הרי נתאנה שתות ואעפ"כ קנה הלוקח ואין יכול לחזור בו המוכר אבל מחזיר לו אונאתו: והאמר רבא וכו' אלא משום תגרא. החמר שקנה התבואה מבעל הבית ורוצה להשתכר בה שתות וקנה מדה קטנה וכשבא למכור אותה לא ידע שהוסיפו על המדות ומכר לו בדמי המדה הראשונה ורוצה להריח שתות והלוקח שם לפניו מדה שהוגדלה שתות נמצא שהמוכר אינו מריח כלום ולא מפסיד ואם הגדילוה יותר משתות הוה מטי ליה דיאנא הפסד למוכר: כ' שקלים. כ"ה שקלים עשרה וה' שקל הרי כ' שקל המנה יהיה לכם. ה) וסלע ד' זוזים ר"מ הוו ומנה דאורייתא אינו אלא ק' זוז. אלא ש"מ תלת מנה של הקדש כפול היה דהוי מאתן. וש"מ מוסיפין שתות. דהוי ר"מ: ודכוותה בחול עשרין וש"מ שתות מלבר דאי שתותא מלגאו לא הוי מ': דיקא נמי דשתותא מלבר דקתני התורה היתה באה ה' סאין ירושלמיות שהן ו' מדבריות. ש"מ דאותו ששי הוספיו על החומש והיינו שתות מלבר:

ה) גרגלה דל"ל וס' סלעים ר"מ זח הוי.

תורה אור השלם

1. הָאֵיפָה וְהַבַּת תֹּכֶן אֶחָד יִהְיֶה לְשֵׁאת מַעֲשַׂר הַחֹמֶר הַבַּת וַעֲשִׂירִת הַחֹמֶר הָאֵיפָה אֶל הַחֹמֶר יִהְיֶה מָתְכֻּנָתוֹ: יחזקאל מה יא

2. וְחֹק הַשֶּׁמֶן הַבַּת הַשֶּׁמֶן מַעֲשַׂר הַבַּת מִן הַכֹּר עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר כִּי עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר: יחזקאל מה יד

3. וְהַשֶּׁקֶל עֶשְׂרִים גֵּרָה עֶשְׂרִים שְׁקָלִים חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים שְׁקָלִים עֲשָׂרָה וַחֲמִשָּׁה שֶׁקֶל הַמָּנֶה יִהְיֶה לָכֶם: יחזקאל מה יב

הגהות הב"ח

(א) גמ' כי היכי דלא למטייה פסידא פסידא הוא דלא: (ב) רש"י ד"ה לשאת וכו' והכבת הוא כל"ל ותיבת היא נמחק: (ג) בא"ד אחת הוא הס"ד אלא וכו' ומת"כ מ"ש איפה נמי ומאי טעמא: (ד) ד"ה כי היכי וכו' לחזור בו ותקנו כלי: (ה) ד"ה אלא משום וכו' הוי הפסד מטי למוכר שהיה מפסיד אותו שהוא יותר וכו' לימטייה פסידא תקנו כל"ל ותיבת דיאנא נמחק: (ו) ד"ה ומהכר בתמיה דיגא הוא אלא: (ז) ד"ה ממתיין נמי וכו' ועשו מן ה' ירושלמית שש ירושלמית שהן ו' מדבריות וכו' עליהן החמישית והיינו שתות מלבר:

הגהות מהר"י לנדא

א) גמ' כי היכי דלא למטייה דיתגא. נ"ב בב"ב דף ל ע"ב הגי' דלא ליהוי פסידא לתגרא. ובעיון גורס כאן כי היכי דלא למטייה זיינא הוא ג"כ לשון הפסד:

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת

שיטה מקובצת

ה) ובמצה הוי שלש: ו) מעשר: ז) למטייה דיאנא דיאנא הוא: